

Från socken till storkommun

I en liten socken i Västergötland bor generallöjtnant Richard Åkerman som pensionerad. Den socken, dit han flyttade, är numera en del av en storkommun, i vilken ingår en stad som inte får kallas en stad. Där bor tjänstemännen, som styr även kommunens yttersta delar, dit de inte har tid att komma. Dit centraliseras efterhand allt: myndigheter, läkare, skolor, för att inte tala om varuhusen. Hans socken har en handelsbod kvar, men posten har just lagts ned, och telefonstationen, som t o m höll reda på gamlingar och sjuka, är naturligtvis borta. Bussarna går alltmera sällan. Vad som förr kunde uträttas på några timmar, kan ta en dag. Bilen är en nödvändighetsartikel, men myndigheterna kallar den en lyx. Är denna utveckling, denna försämring nödvändig, frågar han. Är den inte politiskt styrd, önskad av partitaktiker?

Det var en gång en socken med självstyrelse och egna förtroendemän, som alla i trakten kände och ofta råkade. I mitten av socknen låg ett litet samhälle och dit gick en järnväg från närmaste stad. Egen kyrka och präst fanns. Men detta var för flera år sedan. Järnvägen blev nedlagd och ersatt med bussturer, som med tiden blivit allt färre. Numera åker icke så många med dem, tiderna passa sällan, och de befordra mest post. Men även posturerna ha blivit färre och glesare. De, som däremot gå fullsatta, är skolskjutsarna. Prästen är nu gemensam för flera församlingar och bor med sin pastorsexpedition i en grannförsamling en bit bort.

Socknen blev så småningom sammanlagden med flera andra till en större kommun. Dess huvudort kom att ligga 4 km bort, och där byggdes ett fint kommunalhus och en ännu finare skola. Det senare gjorde, att skolorna i de andra socknarna i kommunen i de flesta fall drogs in. I vår socken blev dock en småskola kvar till allmän glädje; den räddades av byggrestriktionerna, ersättningsskolan i kommunens huvudort blev för dyr att bygga. Men den kommer säkert någonstans centralt med tiden.

Socknens eget lilla samhälle har fortsatt att utvecklas. Dess invånarantal på nu ca 100 personer har varje år växt med några nya. Företagare ha redan länge funnits där: en mekanisk verkstad, en snickerifabrik, ett par handelsträdgårdar, några åkerier, taxi, bensinstation. Särskilt attraktivt har samhället varit för barnfamiljer, där husfadern haft arbete i de nyssnämnda

företagen eller i någon av grannstäderna, den ena 15 km bort, den andra 22 km. Ett pensionärshem finns också, en hembygdsgård och ett missionshus. Fritidsbebyggelse i trakten har kommit till och de där boende anlita vad som finns att få i samhället. Det gör givetvis även gårdarna i omgivningen, varav några rätt stora, och något tal om att lämna dessa gårdar öde eller att lägga ned jordbruket där har det icke varit på allvar.

Handelsbodarna i grannsocknarna ha så gott som alla fått slå igen, men i vår socken är den ännu kvar. Varorna där är något dyrare än i de stora varuhusen i städerna ty transporter ut kosta alltid något. Men den är bra att ha.

Storkommunen

Nu har kommunen sammanslagits med närmaste stadskommun och med några andra kommuner till en ännu större kommun. Det finns ingen stad längre, bara en storkommun. Men stadsbegreppet används ändå. Något måste man ju kalla den del av kommunen, där det finns gator, torg, kvarter och flervåningshus för att skilja den från den del, där det ännu finns vägar, åkrar, skogar och gårdar.

I den nya storkommunstyrelsen fick vår socken ingen representant och i fullmäktige endast några få. Det mesta avgörs av tjänstemän, som kommit från andra delar av riket. De är utvalt dugliga, kunniga och välutbildade, men långtifrån alla känner dem och i ytterområdena ses de icke så ofta. Ty kommunalhusen där är utrymda och används till litet av varje, och

där träffar man ej de nya tjänstemännen. De ha sina expeditioner i staden. De flesta av dessa tjänstemän kan ej avancera längre i kommunens tjänst, och det blir för dem betydelsefullt att bli uppskattade i högre instans, på läns- och riksnivå. Att detta kan påverka deras tankar och intressen och därmed deras initiativ är inget onaturligt.

Centraliseringen märks kanske mest på socialvårdssidan, där mycket av den personalkännedom, som fanns förut, nu saknas.

En gång hade vår sockens samhälle en manuell telefonstation. Den sköttes av en familj, och dit kunde man ringa och få veta tex varför man inte fick svar från någon till växeln ansluten. Besked kanske, att de var bortresta och ej kom hem förrän på torsdag eller dylikt. Där höll man också reda på om någon på misstänkt länge icke svarade, om någon därför kanske blivit sjuk och behövde hjälp. Den manuella växeln var en god kontroll och gav uppskattad service.

Tekniken hade dock sin gång och telefonstationen ersattes med en automatväxel. Det gick både fortare och lättare att ringa till hela världen. Men automaten svarade icke på några frågor och mottog inga upplysningar. Röda Korsets telefonservice fick överta kontakten med de mest påfallande ensamma, men dess möjligheter är begränsade till dessa.

Socken har haft både lantbrevbäring och egen poststation, öppen både för- och eftermiddagar. Stationen drogs emellertid in för något år sedan trots livliga protester.

Nu får alla antingen passa lantbrevbä-
ren eller bege sig de 8 km fram och till-
baka till närmaste post. Att lantbrevbä-
ren, som också är postombud, är mycket
hjälpssam och tar emot post i sitt hem,
hjälpes upp förhållandena men ersätter ej
poststationen.

I närmaste stad byggs ett välutrustat
vårdhem. Flyttas distriktsköterskornas
mottagning dit, vilket varit på tal och na-
turligtvis vore en rationalisering, kommer
mammor med småbarn såväl som gam-
lingar, som hittills haft mottagningen inom
nära räckhåll, att behöva mest hela dagen
för ett besök, ty få av dem ha tillgång till
egen bil. Barnmorskorna ha redan för-
svunnit in i staden.

Även annat flyttar. Det finns ännu de,
som minns när varje socken hade en fjär-
dingsman, en traktens polis. Men polisen
har med tiden kommit allt längre bort,
och nu är det tal om att koncentrera den
ytterligare från närmaste stad till en stad
flera mil avlägsen. Dit har redan dom-
sagan-tingsrätten fått flytta trots 100-åriga
traditioner och ett nästan nybyggt tings-
hus. Även laglydiga medborgare ha då
och då behov av kontakt med dessa myn-
digheter, tex för att få ett pass eller en
lagfart. Men det kräver dyrare telefon-
samtal och betydligt längre resor än förr.

Standardhöjning och "förbättring"

Enligt vad som vanligen sägs skall stan-
dardhöjningar och rationaliseringar med-
föra förbättringar. Men för landsbygden,
även för den del, som icke är direkt gles-
bygd, har utvecklingen i mycket medfört

sämre service och besvärligare levnadsbe-
tingelser. Särskilt gäller detta för dem, som
icke ha tillgång till egen bil och som måste
anlita kollektiva trafikmedel för att kom-
ma till närmaste stad. Ty till städerna
centraliseras allt mer och mer. Där och
endast där finns de stora varuhusen, där
finns myndigheterna, läkarna, tandläkar-
na, apoteken, försäkringskassan, härads-
skrivaren, biblioteken, allt sådant, som vår
tids människa så ofta måste besöka.

Överhuvudtaget ha förhållandena ut-
vecklats så, tillåtits utveckla sig så, ja, upp-
muntrats utveckla sig så, att för landsorts-
bon har bilen blivit en nödvändighet. Det
är därför icke förvånande, om denne kän-
ner det som en orättvisa, om och när myn-
digheter i sina yttranden och för sina åt-
gärder betraktar bilen med stadsbons ögon
som något av en lyx.

Leva på landet

Trots allt visar dagens statistik, att befolk-
ningen i städernas kärna minskar och att
många flyttar ut till den angränsande
landsbygden, bl a till socknar sådana som
den här beskrivna. Åt motsatt håll tycks
det som om flera centrala instanser vill
verka, framförallt de statliga. Deras hand-
lande uppmuntrar till landsbygdens av-
folkning. Fastän många, särskilt barnfa-
miljer, flyttat in i vår socken, har icke på
flera år någon företagare velat nyetablera
sig där. En av de främsta orsakerna till
det är den uppenbara tendensen till all-
män serviceförsämring.

Man kan naturligtvis alltjämt leva bra
på landet om man har det någorlunda väl

ställt med hälsa och krafter. Vad som främst är anmärkningsvärt är, att en hel del av den service, som en gång fanns på nära håll, under senaste tiden avlägsnats.

Mycket i denna utveckling är troligen oundvikligt. Men allt är det icke och man frågar sig: Är den en dynamisk följd av

teknik och ekonomi, är den orsakad av bristande intresse och uppmärksamhet, kanske rentav av okunnighet, eller beror den på en medveten politik med partitaktiska syften? Hur som helst kan det finnas skäl att uppmärksamma den och begrundat vilka följderna kan bli.